

Az erdélyi kérdés

Daniel VIGHI

Az építéstől a leépítésig és vissza

Az Interetnikai Kapcsolatok Kutatóközpontjának javaslatára, egy olyan egyetemistákból álló szociológus-csoport tevékenysége kapcsán, amely a lehető legtudományosabban elemzi, vizsgálja, kutatja a Hargita és Kovászna megyei interetnikai kapcsolatokat, nekikezdünk egy ugyancsak kötetlen formájú könyv írásához. Mi, alább megnevezett írók, Alexandru Vlad, Gheorghe Crăciun, Visky András és Daniel Vighi (aki már el is kezdte a munkát) le fogjuk írni egy könyvben – az emlékezés végett – hogyan is történnék ezek a dolgok. Kételegős pástorkodásunknak – egy olyan térségben, amely az imagológiai építés és leépítés összűze alatt áll – tudományos juhásza Marius Lazăr úr. A napokban jártam is azokon a helyeken, ahol a tevékenység folyik. Ebből születettek az alábbi sorok, amelyekről úgy határoztam, az olvasó elé tárom őket, mint egy válogatott előzetelt, egyfajta előszóbát, bevezetőt, általános használatra való hermeneutikai verandát.

Azt is el kell még mondani, hogy semmiképp sem egyszerű a helyzet ezzel az építéssel és leépítéssel, hiába látsz valamit, azt mondhatják neked: „állj, uram, nem azt láttad, amit látnod kellett volna, nem jól láttad”; kora reggel megérkezel, a lány az Interetnikai Kapcsolatok Kutatóközpontjától vár Csíkszereda városának vasútállomásán, a Korona sebesvonat Budapestről jön és végül Brassóba ér, persze már most moroghatsz a bajuszdod alatt, minek ez a vonat, mit akarnak elérni vele, sok kérdést tehetsz fel, mindent egyszerűbbnek kellene látnod, kevésbé görcsösen, akkor talán láthatnád azokat a szabványképeket, végsősoron a hasonlóság már akkor észrevehető, amikor az iskola felé megy, ahová a fiatal szociológusokat elszállásolták, olyan helyek ezek, mint bárhol másutt, semmi sem mutatkozik másnak, az itt látott tömbházak olyanok, mint amilyenek bármely helység x lakónegyedének tömbházai, szürke falak, olyan fedett, előrelátóan valamiféle vastag vasrudakkal felszerelt vasajtájú garázsok, a lakatok környéke a minden nemzeti jelleg nélkül foglalatoskodó tolvajok miatt hegesztve, nehogy egy emeltyűvel vagy feszítővassal fel lehessen törni, az erkélyek is ugyanolyanok, jól meghatározott céllal kihúzott drótokon nemzetiségi szempontból megkülönböztethetetlen ruhák száradnak rajtuk, a város bejáratánál sok hazai, taxiállományban lévő Dacia, mutatva, hogy a helyzet nem egészen úgy áll, mint azt az a bizonyos, a titkosszolgálat jóakarató gondoskodásából született, gondterhelte felelősséggel teli anyag állítja. A gazdasági expanzió nem nyilatkozik meg, nem érvényesül, mint annak a valaminek kifejezője, aminek az elnevezése: *A cél: Erdély*. A bukaresti *Național* napilap nyugtalanokodik, Iulian Bostan újságíró *A cél: Erdély* című cikkben külön is nyugtalanokodik önkéért: 1997. augusztus 14-én, egy csütörtöki napon kerül sor a nyugtalanlásra. Ez „szerkesztőségünk által tett bizonyos lépések eredménye”, vagyis a szóbanforgó közösség tagjai elhatározták: „lássuk, hogy néz ki Erdély, mint cél”, és elindultak, va-

gyis elküldték Iuliam, aki elment, nyomozott, dolgozott a terepen, bejutott (másokkal együtt) a titkárnós, kávéfőzős irodákba, Iulian mint egy észrevétlen árnyék átjutott azokon az antiszobákban, amelyekben (mint mindig) ott ültek a többé-kevésbé személyes ügyek által odaűzött kérelmezők, anélkül, hogy a legkevésbé is zavarná őket, hogy lám, Erdély céljává vált valaminek, amit le kell leplezni; tehát újságíróként kint hagyja a kérelmezőket a prefektúrák, a minisztériumok, az irodák és egyéb hasonló városzobáiban, és bemegy tárgyalni a prefektusokkal, az iroda-igazgatókkal, a polgármesterekkel arról, hogy milyen értelemben cél Erdély. Ennek a szakmailag teljesített igyekezetnek következménye az afehéren-feketén, mindenki, leginkább az ilyenek számára érthetően megfogalmazott brutális tény, akiknek, mint nekem, még volna valamiféle fenntartásuk, akik saját szemükkel és saját agyukkal akarnak látni és dönteni: „nem szükséges, mi már több titkos kihallgatáson érdeklődtünk önök helyett is a hivatalosságoknak azon irodáitól, amelyek felelőtlenül elfogadták az RMDSZ kormányzásban való részvételét”. És mit tudott meg Iulicá? Megmondom én, mit, tudomást szerzett Erdély „szegény vidékeinek gazdasági helyzetéről”, és különösen a „hegyi hágók” helyzetéről. Ha megkérded, miért így, ha elked-

becsületesen bevallott dolgok. Ahogy mondják, hátulról jösztek a fűróval”. Persze, állítja Bostan, lehetséges, hogy a jelenlegi „egyes román szélsőséges nacionalista tisztek számlájára írható”, előfordulhat, hogy erről van szó, el tudjuk őket képzelni, amint „több éven át” dolgoznak jól álcázott irodáikban, lám-lám, mint elemzések, gondterhelte és felelősségteljes jelentéseket és feljegyzéseket készítenek, és sehol nem lelik tisztességesen bejelentett okait azoknak az úgynevezett befektetéseknek. Mi a teendő, ahogy a tizenkilencedik századi híres orosz mondja, mit tehetünk, hogy ezek a befektetések nyíltan bevallják rejtett szándékaikat, oly módon, hogy ami okkult, áttetszővé, ami titkos, nyilvánossá váljék? Nagyon egyszerű: összeállítunk egy dokumentumot azokon a gondosan álcázott irodákon keresztül, estefelé egy kávé mellett találkozunk Iulian Bostan zsurnalisztával, kávét iszunk, sört is iszunk, és bemutatjuk a közvéleménynek ezt az „évek hosszú munkájával” összeállított titkos dokumentumot: szorgos munka, olyan költségvetési tevékenység eredményét, amely – gondolom – mindenképpen a nemzeti szintet meghaladó bérezzel jár, és a zsurnaliszta felelős tollal állítjuk jó vastag. Végeredményben, ha „egyes szélsőséges nacionalista román tisztek” számlájára írható is az, amit a titkos doku-

mentumunk felajánlja nekünk azt az episztemológiai lehetőséget: ne higgyük, hogy ami van, az általában van, ellenkezőleg, másként, ami van, az nincs; csak úgy tűnik, hogy az élet, amit éltek, olyan amilyen, ne hagyjátok magatokat becsapni azzal, hogy szemeltek, amelyek látnak valamit, valóban látnak. Következésképpen és episztemológiai, sokkal jobb lenne, ha hangozan és erősen azt mondanánk, nem látjuk azt, ami a szemünk előtt van (vagyis a Daciák sokaságát, a meglehetősen roskadozó tömbházakat, a garázsokat, az aranykor sülüsában épült lakónegyedek hangulatát); nem ez a probléma, mindennek hátterében a támogatott és idézőjelbe tett befektetések állnak. Mi több, hogy azt higgyük, nem egészen úgy van, ami „azt a benyomást kelti”, nyíltan megmondják: „a dokumentum jelentőségét egy cotroceni-i személyiség is elismerte”. „Hej, hej”, mondjuk (még mindig mi) megfélemlítve a személyiség nagyságától, annak névtelen elismerésétől, meglehet, hogy a „cotroceni-i személyiség” szürkületkor, egy kávé és egy sör mellett találkozott a titkos dokumentum szerzőjével, estefelé találkoztak, és a csészeből vagy a kirgliből való két hörpintés között azonnal elismertették a dokumentum jelentőségét; gondterhelten bólogatott a „cotroceni-i személyiség”, és elismerte azt, amit el kellett is-

Geológiai Karon. A gond az, kelti a benyomást a dokumentum, hogy nehéz az egyértelmű szövegek követelményeinek megfelelően olvasni, inkább úgy kellene felfognunk, hogy az elnöki olvasat a prózai vagy a rimes alkotások paradigmáin belül történt, mert csak ezek – ugyan milyen mások? – adják meg az élet, a valóság azon benyomását, amelyet az ismert elbeszélő, Tzvetan Todorov, a fantasztikus történetek költője megvalósulásának feltételeként tart számon.

Egy általános iskola hálótermében szállásoljuk el magunkat; a mindenféle berendezéssel és olyan fáradt csövekkel, amelyek cseppege az idő múlását méri felszerelt fürdőszobában semmi nem emlékeztet a nyugati világra, a vízcspegegés ritmikus hangja, amely ugyanolyan mint a természet bármely szögletében: egy patak, egy forrás hangja, az örökkévalóság metafizikai érzését adja annak, aki, lám, azon a soknemzetiségű és multikulturális vécén ül, a vízcspegek örök ritmusban esnek sztalaktitól sztalagmitra vagy fordítva, bevallom, nem emlékszem pontosan, hogyan történnék a dolgok a barlangban, ott ahol hasonló vízcspegek ütemezik az örökkévalóságot.

Sétálunk a délelőtti és vasárnapi kábulatban Alexandru Vlad Csíkszereda városának egyik csendes utcáján, és, mint mondom, az autók, legtöbbjük Dacia, nemigen tűnnek azon befektetések jeleinek, amelyek célja az a történelmi tartomány, amelyben vagyunk, szerintem sokkal több következményük sejjik fel a különböző bukaresti, kolozsvári, brassói vagy temesvári Cherokee-kban vagy Opel Asconákban, Hondákban vagy nem-tudom-milyen-osztályú Mercedesekben. Elmegyünk egy sor hétköznapi, tiszta, csendes ház mellett, néha emberek mennek valahova a délelőtti tíz órai kánikulában, úgy tűnik, senki sem figyel ránk, a város történelmi központjától, amelyet később fedezünk majd fel, balra leereszkedünk az állomás felé, ahol most vagyunk éppen semmi, béke, és a vonatban, az üres fülkékben, amelyben az éj szeszétől kapatosan módszeresen horkoltunk, töltött éjszaka fáradtsága. Most beszélgetünk valamiről, Sandu elemez egy művelődési helyzetet, egy nagy angolszász íróról ejtünk szót, más dolgokról, a hetvenes évek zenéjéről, csupa érdekes és kifinomult kérdésszerű az alig benépesült ulitán, utcán, csendes vasárnap reggelen, semmi; mikor éppen azt írom, hogyan is folyt le a mi sétánk, a zaklatott távolból a *Cotidianul* lap felhívja figyelmemet arra, hogy nem így van, hogy ez csak benyomás; az igazság voltaképpen a sokatmondó, *S.O.S. Erdély* felcímet viselő cikkben van: körülnéztek, és látnak hogyan süllyed el Erdély, hol lángol fel, ki pusztul el, és nem látok semmit, egy beszerző formájú egyén éppen elmegy valahonnan és megy valahova, mellettem egy fiatal nemzetiségi lány hajt el biciklivel a reggeli forrásokban: pillantásom két-három kulturális megállapítás között ennek a csendesen elsuhanó fiatalnőnek a rövidnadrágban szépen érvényesülő lábikráira és combjaira tapad; könnyedén elhalad, éppen csak pedálozva, alig hallható zörgéssel, hogy úgy mondjam, mint egy félreeső ösvény apró kavicsain a gumibroncsok zaja; elhalad a részleteknek az a szépsége, amely a szomszédos kertek fenyőfája vagy hársfája által vetett árnyékban búvik meg, a részletekben, amelyekben ég a reggeli forró-

Imádkozó asszony. Korniss Péter fotója.

vetlenedsz és összevonod a szemöldöködet, hogy megtudd, miért, uram, „a hegyi hágók”, a választ nem kapod meg helyben; a kérdésre: „miért azok és nem a medencék vagy más domborzati formák, amelyekben cél-Erdély olyan gazdag”, a történelem megadja a lehetséges választ; Iulicá tollal megtanít arra, hogy ősidők óta ott, a „hegyi hágók”-on helyezkednek el az állami egység stratégiai és katonai idegköcai. Azért! Áhá!, mondod megvilágosodva, és megremezsz a félelemtől és a felháborodástól, amikor megtudod: „olyan elemzésről van szó, amelyen több éven keresztül dolgoztak a román titkosszolgálatok a magyarországról jövő »befektetések» be nem vallott okait vizsgálva”. Azonnal megvilágosodik az agyad: „szóval így, ilyenek vagytok, mi bizalommal és naívan elfogadjuk titeket, és ti, magyarországi cégek, idézőjelbe tett befektetésekkel jöttök Erdélybe, úgynevezett befektetésekkel, mert azok nem befektetések, hanem valami mások, valami nem tisztességesen és

mentum állít, vagyis azzal együtt, hogy lám-lám, azt is jelenthetné, megdöbbenő, mert „örögi terv” benyomását kelti, megismertem, ÖRDÖGI, „amely előirányozza Erdély forró övezeteinek gazdasági felváltását a pénzügyileg Magyarország támogatta magyar nemzetiség által”. Melyek lehetnek ezek a „forró övezetek”? Egyetlen válasz van: ezek a tikkasztó övezetek „mindenekelőtt a hegyi hágók”, ezek állnak bevallatlanul az idézőjelbe tett befektetések keresőjének középpontjában. Jóóó! Lépjünk tovább ebben a konstrukcióban. Tovább építkezünk. Érdemes megjegyezni, hogy a titkos irat „azt a benyomást kelti”, itt van a kutya elásva, „benyomást kelt”, értik, uraim, nagyon fontos, hogy ez a konstrukció arra (a titkos és megdöbbenő) iratra támaszkodjék, amely „azt a benyomást kelti”, itt van a kérdés nyitja; az elbeszélés poétikája, a képzeletbeli építkezés, annak szerkezete, az infrastruktúra szövegei ellenállóképessége a következő: a titkos irat azt „a benyomást kelti”,

mernie: de az is lehet, hogy Iuliannak és a szorgalmas szerzőnek csak úgy tűnt, hogy gondterhelten bólogat. Nehéz itt elmondani, világosan bemutatni azt, amit be kell mutatni, nem mondhatjuk meggyőződéssel, hogy amit ők láttak, azt valóban jól látták. Végül, éppen mielőtt a titkosszolgálat fizette kávéval végzett volna, „a cotroceni-i személyiség” jobbra és balra tekintett (az ezen a területen dolgozók reflexszerű gesztusa), és mondott néhány szót, amely a szabvány fényében a következő mondatban materializálódott: „Az elnök, tekintettel a dokumentum forrására, figyelmesen olvasta volna ezt az anyagot”.

Mármost, mi nem tudjuk megmondani, hogy a szóban forgó olvasmány szerepel-e a többértelműségek lajstromában, vagyis jellemző-e rá az, ami a versben illetve prózában megfogalmazottakra jellemző, vagy másként futtatott át, úgy mint azok a jelentőségteljes szakdolgozatok, amelyeket a professor** úr állandóan olvasott, mikor még didaktikailag tett-vett a

SZÉKELY István

Az RMDSZ két választás között

ni választásokat kell hogy tudjon adni. Ez az elmozdulás elsősorban Székelyföldön és a nyugati határmenti tömb esetében számottevő, ott, ahol az interetnikus dimenzió kevésbé meghatározó.

Az RMDSZ kormányzati szerepvállalása alatt a törvényhozás szintjén – elsősorban az oktatás és a közigazgatásban való nyelvhasználat területén – sikerült több programpontra is elfogadtatni. A szabályozás nem tökéletes, több esetben is kiigazítást igényel, azonban a továbblépés szempontjából elfogadható alapot jelent. A jogszabályi változások közös jellemzője, hogy mindegyikük a nyelvi jogok csoportjába tartozik, döntéshozói kompetenciákat nem biztosítanak. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy elfogadásukkal a szövetség történetének igen fontos fordulópontjához érkezett.

A kisebbségi jogok tekintetében, véleményem szerint – ahogyan azt már korábban kifejtettem – a továbbiakban két különböző stratégia fogalmazható meg, ezek alapját egymástól eltérő jövőképek alkotják. Az egyik elképzelés szerint a nyelvi jogok biztosítása megfelelő keret a kisebbségi kérdés rendezésére. Az ezt meghaladó döntési jogosítványok, önkormányzatok, autonómiák elfogadtatására gyakorlatilag nincs esély. A lakosság kevésbé támogatja a nyelvi jogokon túlmutató jogosítványokat, hiszen ezek fontosságát az elmúlt évtizedben nem tudtuk hitel érdemlően bizonyítani. A román társadalom e kérdésben egységes, nem megosztott, mint a nyelvi jogok tekintetében. Ezekben a kérdésekben markáns nemzetközi támogatásra egyelőre nem számíthatunk. Ha ez igaz, ne tűzzünk újabb etnikai dimenzióval is bíró közjogi kérdést a politika napi-rendjére. Depolitizáljuk a kisebbségi kérdést. Energiánkat fordítsuk a szerzett jogok gyakorlatba ültetésére, ezek megvédésére egy esetleges ellenzéki helyzetben.

A másik stratégia alapját az a megőrződés képezi, hogy a nemzeti identit-

tás megőrzése és újratemlése csupán nyelvi jogok birtokában nem biztosított, ehhez döntési kompetenciák szükségesek. Igaz ugyan, hogy a különböző oktatási és kulturális kompetenciákat ösztönző önkormányzatok, autonómiák elfogadtatása számára nem adták a feltételek, azonban a politikai elitnek ennek megteremtése érdekében, programot kell hirdetni. Ennek részeként ki kell dolgoznia elképzeléseit, és meg kell adnia magyarázatát saját társadalmának, és a jogosítványok egy részét mintegy megelőlegezve tovább kell fejlesztenie intézményi struktúráját. E stratégia részét képezi az is, hogy partnereket kell keresni a többségi társadalomban, és szert kell tenni nemzetközi támogatásra.

Véleményem szerint közjogi szinten etnikai relevanciával is bíró jelentős eredmény leghamarabb 15-20 év múlva érhető el. Nem azt tartom alapvető kérdésnek, hogy a szövetség hirdeti-e programot egy autonómiabarát társadalmi környezet kialakítása érdekében, hanem azt, hogy a politikai elit hajlandó-e a következő évtizedben erre a kérdésre annyi energiát fordítani, mint amennyit fordított a nyelvi jogok szabályozására az 1989-es események óta.

Az 1996-ban történt ellenzéki áttörés szemléletváltást hozott a központi intézmények működtetésének logikájában is, ha utóbb ez nem is bizonyult maradandónak. Az elmúlt négy év ismeretében, levonhatjuk azt a következőt, hogy a posztkommunista többség által az évtized elején kidolgozott, majd alkotmányban rögzített központi államigazgatási struktúrát egy alapvetően más politikai kultúra segítségével sem lehet hatékonyan működtetni. A parlament szerkezeti hibái, a törvényhozó és végrehajtó hatalom viszonyrendszerének feszültségei, az államelnöki szerepök ellentmondásai, a helyi és megyei tanácsok központi függősége – mind-mind olyan elem, amely az ország teljes közjogi berendezkedésének alapelemek szintjén történő újragondo-

lására készítet. Ezt a mostani rendszert nem lehet hatékonyan működtetni, ezzel a struktúrával nem lehet menedzselni azt a hatalmas modernizációs csomagot, amely Romániát közelebb vihetné az euroatlanti integrációhoz, amelyhez ezzel a rendszerrel nem is kapcsolódhat.

A különböző pártok eddig nyilvánosságra kerülő programtörvényei mindezek ellenére az alkotmányban rögzített közjogi struktúra felszíni reformjában gondolkodnak, győzködés alkatmányaformát mindeddig senki sem fogalmazott meg.

A központi államigazgatási struktúra reformja és az etnikai természetű önkormányzatok (végső soron a nemzeti identitás megőrzéséhez szükséges döntéshozási kompetenciák) közjogi biztosítása véleményem szerint csak fáziseltolódással fog megvalósulni, mivel ez utóbbi hosszabb időintervallumot igényel. Igaz, a döntéshozók részéről annak felismerése, hogy radikális szerkezeti átalakítás nélkül a központi intézményrendszer nem működtethető, még várat magára, azonban a nemzeti kisebbségek jogainak bővítése esetében további feltételeknek is teljesülniük kell.

A megkésített modernizáció eredményeként a román nemzeti eszme viszonylag későn vált a politikai gondolkodás részévé – a társadalom döntő többsége csak a hatvanas évektől kezdődően szembesült nemzeti identitásával kapcsolatos kérdésekkel: mi következik abból, hogy ő román, vagy abból, hogy magyar, német vagy esetleg roma. Ezek a kérdések a nemzeti eszme térszerűen természetes kérdései, a folyamat önmagában pozitív értéket hordoz, a nemzeti kommunizmus vagy a nemzetállam vadhajtsái nem szükségképpen következnek, illetve következtek belőle.

A nemzeti kisebbségek szempontjából ennek a nemzetfejlődésnek mindenképpen káros összetevője a nemzeti kizárólagosságra való hajlam. Maga a folyamat bármely nemzeti eszmefejlő-

dés megkerülhetetlen szakasza, Európa nyugati felében rég lezajlott, egyes országokban másodvirágzását éli. Romániában az 1989. után bekövetkezett változásokkal a folyamat felgyorsult, véleményem szerint a kilencvenes évek közepétől leszálló ágban van, azonban valószínű, hogy még hosszú ideig éreztetni fogja hatását. A nemzeti eszme dominanciájának közjogi berendezkedése a nemzetállam, amely ugyanakkor mereven szembe helyezkedik a nemzeti kisebbségek nyelvi jogokon túlmutató, intézményesített döntéshozói kompetenciáival. Ezért úgy gondolom, hogy ezeket a kisebbségi önkormányzatokat nem sikerül a központi államigazgatási struktúra reformja során elfogadtatni, de törekedni kell egy olyan rendszer kialakítására, amely beépíthető teszi azokat egy későbbi időpontban.

Az elmúlt évek közgondolkodásának újabb eleme a regionalizmus kérdése. Az RMDSZ 1999-es csíkszeredai kongresszusán elfogadott programban külön fejezet szól az erdélyi társadalom sajátos érdekeit felvállaló politika megvalósításáról. Ebben olyan, az etnikai dimenzió túlmutató érdekek fogalmazódnak meg, amelyek Erdély mint régió gazdasági-társadalmi modernizációjával kapcsolatosak. Az elképzelésnek közjogi dimenziója is van, amely szerint a települési önkormányzatok szövetségei a decentralizáció során egyre több hatáskört vennének át a központi intézményektől. A program e sajátos érdekek képviselése során az erdélyi románokat és Erdély más nemzeti közösségeit stratégiai partnereinknek tekintik.

Az RMDSZ 2000-es választási programtervezete három nagy fejezetre tagolódik, ezek közül az egyik a „Milyen Erdélyt akarunk” kérdést járja körül, azonban az elképzelés kizárólag regionális fejlesztésre összpontosít, nem érinti a kérdés közjogi vagy politikai dimenzióit. Ennek kifejtésére, gondolom, a későbbiekben kerül sor.

Folytatás a 8. oldalról

ság. Az 1999. január 20-iki cikkben, amely az akkor, úgy hiszem, Ion Cristoiu bölcs irányítása alatt álló lapban jelent meg, olvasok valamit a vidék románjainak gulágjáról; mellette, olvasatban a cikktől balra, a szerkesztőség, hogy hatásosabbá tegye, beszkenelt egy magyarázó szöveggel ellátott térképet, hogy azt mondja: *Hargita, egy megye, amelyben Románia már nem létezik*. „Híjj, az ördögbe” makogom, és gyorsan körbe-körbe pillantok, és úgy tűnik, Románia létezik, van, kitapintható, és ordíthat, argeziez kifejezéssel élve, van, lám csak, hogyan vallanak erről valamiféle gödrök az úttesten, lám csak a rozsdaste szeméttartályok, lám csak a régecskén általános javításra, festékre, valami „géder”-re, vagyis a szélvédő körüli gumira váró Daciák, lám csak egy raktár udvara, egy gyár, egy állami részvénytársaság oldalára dől bulldózerrel, alatta olajfolt, talvolban, a dombokon, szemek kivethetik egy csödbejutott állami mezőgazdasági vállalat hazai látványát: itt éppen olyan, mint Făureni-ben. „Ej, ej”, mondom, vajon ilyen-e a Ion Cristoiu körülvevő Románia is, őurasága kocsijának is „géder”-rel van-e dolga: Dacia-e vagy Nissan Patrolnak hívják. Ilyen kérdésekre nem tudok válaszolni, tovább olvasok; a cikk címe a szomorú-

emlékű *gulág* szót tartalmazza; ehhez még hozzájárul a *románoké* birtokos esetű főnévi melléknév, kinek a *gulága*? A *románoké*: birtokos esetű főnévi melléknév az a határozott névelővel ellátva. Világos? „Nem egészen”, szeretném mondani, kötyagosan ennyi nemértéstől, ami nem hagy békén, felgyűl, összezavar, jobban, mint Dino Buzzati *Tatárpuszta* című leleményes regénye. „Hol a gulág”, kérdelem, „hol a csatorna, hol a szögcsatorna, hol a jajgatás, hol vannak a női és férfi lagpunkték, hol a Gosplan elnöke, aki mezei munkára küldi a románokat, magyar udvarok rendbetételére, hol a bennszülött Zinaida Jakovlevna Povaleava, az, akit Szolzsenyicin, a szóbanforgó főnév megalkotójának vallomásos írásában leirtottak, és „a vorkutai 8-as számú bányába küldtek. A konyhán dolgozó kínaiak segítségével sikerült felvennie a kapcsolatot a kinti világgal és férjével”. Később Zinaida megszökött, egy ideig rejtőzködött, és akkor fogták el ismét, amikor elkövette azt a hibát, hogy meglátogassa édesanyját (a részletek megismerése végett olvassák el Alexander Szolzsenyicint, aki az *Unvers* kiadónál fordításban megjelent két kötetében elmondja, mi és hogyan is volt a gulág).

Igy hát nem értem hogyan és honnan jön mindez. Olvasom Cristina Zărnescu

tanulmányát, és megvilágosodik elmém, a riporternő elmondja hogyan állunk, hol van a gulág. Ime: „Számítlan és nehezen elképzelhető nyomás nehezedik a románokra. Iskolában, utcán, üzletben az egész világ csak magyarul beszél”. Aha, mondom magamban egészen megvilágosodva, vagyis ez a helyzet, a nyomás nő, a nyomorúság özönnel jön, a gulág megmutatja álnok és megkerülhetetlen földrajzát; az egyetlen következményt „egy román katonai káder” mondja el; kijelenti Cristinának: „számunkra már világos, hogy ha vége lesz a koszovói konfliktusnak, itt tör majd ki egy interetnikai konfliktus”. Vagyis „már világos”, tiszta, nincsenek kétségek, már semmi sem alapul pusztán benyomáson, minden megvilágosodott, az elkerülhetetlen bizonyosság teljes átlátszóságába lépett. A magyarok olyan ki tartóan fecsegnek magyarul mindenhol, utcán, üzletben, iskolában, hogy az ágyuk működésbe léphetnek, a tankok is megkezdhetik tevékenységüket a szóban forgó, az ősi népi alkotókhoz hasonlóan névtelen katonai káder figyelmes és hozzáértő felügyelete alatt, aki biztosít bennünket arról, hogy íme, „számunkra” már tiszta, világos. Számomra nem egészen világos, de ennek nincs jelentősége, a fontos az, hogy „számunkra” végre a tiszta és világos kifejezhetőség kerékágásába telerögződtek a dol-

gok. Következésképpen nekigyürkőzünk a munkának, feltúrjuk ruhajainkat, megérdemel a jelenkor történelme egy igazságos harcot a gulág ledöntéséért, különösen, mert, ahogy Cristina mondja, „számítlan és nehezen elképzelhető nyomás nehezedik a románokra. Iskolában, utcán, üzletben az egész világ csak magyarul beszél”. Hogyan is kellene végbemennie a gulág alól való felszabadulás ügycskéjének? Először és mindenekelőtt ne beszéljen az egész világ „iskolában, utcán, üzletben” más nyelven, minden ugyanolyan legyen mindenhol, gyönyörű nyelvi kaszánya, s aztán majd meglátjuk, mindezt azok számára mondom, akiknek „már világos”, hogy mit kell tenni, hogy kell tökéletesíteni a gulág alól való felszabadulást, hogyan kell megszervezni. Egyébként praktikus megoldást találunk a (PDSR, PUNR, PRM) *Tájékoztató* (jában) a *parlament* *küldöttség által Kovászna és Hargita megyében tett látogatás eredményéről*, amely látogatásra 1997. október 24-26 között került sor annak a páneurópai Adrian Năstase úrnak hozzáértő pástorkodásával, aki most éppen az Amerikai Egyesült Államokban tartózkodik támogatást keresve arra az esetre, ha kormányra kerül. Természetesen Adrian Năstase úr ismertette a jenikkkel az annyira ártatlan dokumentum következtetéseit is, egy alfejezettel

együtt, amely körültekintően a *Hargita és Kovászna megye gazdasági fejlesztése* címet viselte: ebben, a 20. oldalon tisztán, „számunkra”, de bárki (akár amerikai) számára is „világosan” az áll, hogy a moldvai munkanélküliség számának csökkentését „Hargita és Kovászna megye etnikai konfigurációjának javításával” kellene megvalósítani, vagyis „munkaerő behozatalával Moldvából”. Én, a magam részéről mégis bátorodom arra gondolni, hogy „a románokra nehezedő” – emlékeznek? – „számos és nehezen elképzelhető nyomás” (hiszen „iskolában, utcán, üzletben az egész világ” tudjuk mi, mit beszél, már világos), a kitűzött célok és a har-kovi*** munkanélküliség csökkentése érdekében, a bennszülött munkaerő kutyástól, malacostól telepedjen át Magyarországra. Csak akkor szűnik majd meg a gulág, akkor szűnik meg a „számos és nehezen elképzelhető” nyomás, és a tartomány utcáin („iskolában, utcán, üzletben”) csak akkor beszél majd az egész világ tiszta moldvai hangsúlyú román nyelven.

* A román államfő rezidenciáján tevékenykedő tanácsadó. (A ford.)

** Emil Constantinescu elnök. (A ford.)

*** Hargita-Kovászna megyei. (A ford.)